

א-א אלא למאן דאמר [רב הונא ורב חנן אמר רב], בסוכה קטנה מחלוקת רבי יהודה וחכמים, כלומר, בסוכה שאין בה אלא ארבע אמות על ארבע אמות, או שבעה טפחים על שבעה טפחים, אבל בסוכה גדולה מודים הכל שאפילו היתה גבוהה מעשרים אמה כשרה, היאך יתכן לפרש שנחלקו לגבי סוכתה של הילני? וכי דרכה של מלכה לישב בסוכה קטנה? הרי נערוטיה ומשרתיה יושבים עמה, וכיצד הוכיח מכאן רבי יהודה כשיטתו שסוכה הגבוהה מעשרים אמה כשרה?!

ומתרתת הגמרא: אמר רבה בר רב אדא: אכן ודאי היתה סוכתה גדולה מאוד, ומיהו לא נצרכא אלא לסוכה העשויה קטניות קטניות. דהיינו, סוכה העשויה חדרים חדרים, ואין בכל חדר וחדר יותר משבעה טפחים על שבעה טפחים, ולפיכך הביא רבי יהודה ראייה מסוכה זו לשיטתו, משום שכל קיטון נמדד בפני עצמו, וכזו היתה סוכתה של הילני.⁽²²⁾

בסוגיין מבואר לכאורה שחייב לחנכו באופן הראוי על פי דין, שעל כן הוכיח רבי יהודה מסוכתה של הילני המלכה שכשרה היא, אף שהיתה גבוהה מעשרים אמה. ולפי זה אין לחנך קטן בנטילת לולב פסול. וראה מה שכתב הריטב"א, ועיין עוד בילקוט מפרשים, שנחלקו בזה גדולי הפוסקים.

22. כתב המגן אברהם [סימן תרלד ס"ק א]: אם היתה הסוכה גדולה, ויש בה קרן אחת המשוכה חוץ לסוכה, שאין בה שבעה טפחים על שבעה טפחים, אסור לשבת שם, ונדונת אותה קרן כסוכה בפני עצמה. וכמו שנתבאר בגמרא לגבי

וממשיך רבי יהודה ואומר: וכי תימרו, שמא תאמרו כי אין להוכיח דין זה מכאן, לפי שקטן שאינו צריך לאמו רק מדרבנן הוא דמחייב במצוות, מדין חינוך, כדי להרגילו בקיומם, ואילו איחי [הילני המלכה] במצוות דרבנן לא משגחה, היא לא הקפידה על קיום מצוות דרבנן.

תא שמע, לכן אני אומר: ועוד, כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים. הרי שהקפידה גם במצוות דרבנן. [עד כאן ביאור דברי הברייתא].

עתה מפרשת הגמרא את קושיתה מן הברייתא על דברי האמוראים לעיל:

בשלמא למאן דאמר [רבי יאשיה אמר רב], בשאין דפנות מוגעות לסבך היא מחלוקת חכמים ורבי יהודה, אתי שפיר מה שנחלקו בברייתא לגבי סוכתה של הילני המלכה, שכן דרכה של מלכה לישב בסוכה שאין דפנות מוגעות לסבך, משום אירא, כדי שיהיה האויר שולט בה מפני החום, ואפשר שאכן כך היה.

אשגחא". ומבואר, שהיתה חייבת לחנכם מדרבנן? רבי עקיבא איגר.

אמנם בתוספות ישנים שם מבואר, שלאפרושי מאסורא מחויבת האם לחנכם, ורק לחנכם בקיום מצוות עשה אינה חייבת, ויש לדון בגדר מצוות סוכה, אם נחשב הדבר כ"לאפרושי מאיסורא", והרחבת הדברים ראה בילקוט מפרשים.

21. יש לדון בגדר מצוות חינוך, האם חייב לחנך את בנו על ידי עשיית המצוות באופן הראוי לעשותן על פי דין, או שיכול לחנכו גם באופן שגדול אינו יוצא בו ידי חובה. והנה

ומקשה הגמרא: **וכי דרכה של מלכה לישב בסוכה העשויה קיטוניות קיטוניות?!**

ומתרצה הגמרא: **אמר רב אשי, לא נצרכא אלא לקיטוניות שבה.** כלומר, ודאי היו בסוכתה גם אולמות גדולים, אלא שנחלקו חכמים ורבי יהודה מה דינם של הקיטוניות שהיו באותו סוכה. [שכן היה דרכם לעשות בסוכה גדולה קיטונית קטנה לצניעות].

רבנן סברי: קיטוניות אלו פסולות הן, ולכן ודאי, **בניה בסוכה מעליא הווי יתבי** – באולמות הגדולים שבה, ואיחי הילני המלכה **יתבה בקיטוניות שבה,** הפסולות למצות סוכה, **משום צניעותא, ומשום הכי לא אמרי לה דבר,** שהרי אשה היא ופטורה מן הסוכה.⁽²³⁾

ורבי יהודה סבר, בניה – גבה הווי

יתבי,⁽²⁴⁾ בקיטוניות, ואפילו הכי לא אמרי לה חכמים דבר. והוכיח מזה רבי יהודה שסוכה הגבוהה מעשרים אמה, כשרה, אפילו אם שטחה אינו אלא שבעה טפחים על שבעה טפחים.

ועתה מסכמת הגמרא מהן מידות הסוכה מעיקר הדין:

אמר רב שמואל בר יצחק: הלכה: הסוכה צריכה שתהא מחזקת בשטחה, כדי ראשו של אדם ורובו – רוב גופו, ושולחנו – שהם שבעה טפחים על שבעה טפחים.⁽²⁵⁾

אמר ליה רבי אבא, כמאן אמרת דינך, האם **כבית שמאי?**

בדף כח א שנינו, "מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, בית שמאי

ולכן יתכן שישבו היא ובניה באותה סוכה. אבל לרב חנן בר רבה, שנחלקו רבי יהודה וחכמים בסוכה שאינה אלא שבעה טפחים על שבעה טפחים, כיצד יתכן שבניה גבה הווי יתבי, וכי לא היה כל אחד מהם תופס במקומו יותר מטפח? ולפיכך מסיק רש"י, שלדעת רב חנן קושית הגמרא בעינה עומדת.

אבל התוספות פירשו: כי מה שאמר רב חנן, מחלוקת בסוכה של שבעה טפחים על שבעה טפחים, הוא הדין אם היתה הסוכה ארוכה ח' או ט' טפחים ויותר, אף בזה נחלקו רבי יהודה וחכמים, ובלבד שלא יהיה רוחבה יתר על שבעה טפחים, ואף בסוכה זו פסלו חכמים אם היתה גבוהה מעשרים אמה. ולפיכך אפשר שהיתה סוכתה רחבה שבעה טפחים, וארוכה הרבה, והיו בניה יושבים על פני כל אורכה.

25. לכאורה נראה, שסבר רבי שמואל בר יצחק,

אותן קיטוניות שהיו בסוכתה של הילני, שנמדדות בפני עצמן, וכיון שלא היו רחבות כשיעור הכשר סוכה אין לשבת בתוכן. ועיין בביאור הלכה שם, ועוד אחרונים, שהאריכו לחלק, בין קיטוניות שכל קיטון הוא ממש חדר בפני עצמו עם צורת הפתח ומחיצות, לקרן המשוכה מן הסוכה לחוץ, שנראית היא כחלק מכלל הסוכה, ואין לדונה בפני עצמה. וראה עוד אריכות דברים בזה בילקוט מפרשים.

23. הקשה החזון איש [סימן קנ]: לדעת רבה ורבא, שנחלקו רבי יהודה וחכמים בסוכה גדולה דוקא, יש להבין, מה השיבו רבנן לרבי יהודה, הרי גם אם בסוכה הגדולה היו יושבין הסוכה פסולה לפי שהיא גבוהה מעשרים אמה?!

24. וכתב רש"י: דתירין זה יתיישב רק לשיטת רב הונא, ששיעור הכשר סוכה הוא ארבע אמות,

פוסלין, ובית הלל מכשירין. אמרו להן בית הלל לבית שמאי, לא כך היה מעשה, שהלכו זקני בית הלל וזקני בית שמאי לבקר את רבי יוחנן בן החורנית, ומצאוהו וישב ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית, ולא אמרו לו דבר? אמרו להם בית שמאי [לא כך היה המעשה, אלא] אף הם אמרו לו, אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך".

ומבואר, שלדעת בית שמאי, אם לא היה השולחן, בשעה שישב בסוכה לא יצא ידי חובתו. ולבית הלל יצא ידי חובתו אף אם היה שולחן בבית.

והרי הסיבה לכך ששיעור שטח הסוכה הוא שבעה טפחים, משום ששישה טפחים הן מקומו של אדם, וטפח נוסף נצרך לשולחנו. ואם כן לדעת בית הלל לא צריך לרוחב הסוכה אלא שישה טפחים. נמצא, רב שמואל בר יצחק המצריך שבעה טפחים לרוחב הסוכה, כשיטת בית שמאי.

אמר ליה רב שמואל בר יצחק: אלא כמאן?
אכן ודאי דעתי כבית שמאי.

איכא דאמרי, כך היה הדבר:

אמר רבי אבא: דאמר לך דין זה מני? אמר ליה רב שמואל בר יצחק: בית שמאי היא, ולא תזוז מינה!

עתה סברה הגמרא, שנחלקו בית שמאי ובית הלל האם שיעור סוכה קטנה הוא שישה טפחים או שבעה.

ומקשה הגמרא: **מתקיף לה רב נחמן בר**

יצחק: ממאי דבית שמאי ובית הלל בסוכה קטנה שאינה רחבה אלא ז' טפחים ולא יותר פליגי,

דלמא בסוכה גדולה פליגי, וכגון דיתיב אפומא דמטולתא שמא נחלקו אף בסוכה גדולה מאוד, אלא שיושב בפתחה, ושולחנו בתוך הבית.

דבית שמאי סברי: הגם שהסוכה עצמה כשירה, אם ישב כך לא יצא ידי חובתו, משום שגזרינן שמא ימשך תוך כדי אכילתו אחר שולחנו, ויאכל בביתו. ובית הלל המתירים לשבת כך, סברי, לא גזרינן שמא ימשך אחר שולחנו.

ודיקא נמי — ובאמת כך משמע בלשון המשנה, **דקתני: "מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין."**

ואם איתא שנחלקו בית שמאי ובית הלל בשיעור סוכה קטנה, האם צריך שתהא מחזקת כדי ראשו ורובו ושולחנו, ואם אינה מחזקת אלא ראשו ורובו פסולה, או די בכך שתהא מחזקת כדי ראשו ורובו, הרי כך **מיבעי ליה לתנא** לשנות במשנה, ומדוע שנה כיצד היא צורת ישיבתו של הנמצא בתוכה, אלא ודאי לא נחלקו בשיעור הסוכה, אלא בסוכה גדולה נחלקו, וכשיושב סמוך לפתחה.

ומקשה הגמרא: **וכי בשיעור בסוכה קטנה לא פליגי בית שמאי ובית הלל?!**

והתניא: סוכה המחזקת כדי ראשו ורובו

ושולחנו, כשירה.

רבי אומר: אינה כשרה, עד שיהא בה ארבע אמות על ארבע אמות.⁽²⁶⁾

ותניא אידך: רבי אומר: כל סוכה שאין בה בשטחה ארבע אמות על ארבע אמות, פסולה.

וחכמים אומרים: אפילו אינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו, כשירה.

ומקשה הגמרא: בדברי חכמים נתפרש שצריך שתהא הסוכה מחזקת כדי ראשו ורובו, ואילו שולחנו לא קתני [בתניא אידך], אם כן קשיין שתי הברייתות אהרדי,

שהרי מדברי חכמים בברייתא הראשונה משמע, ששיעור רוחב הסוכה הוא ז' טפחים, כדי ראשו רובו ושולחנו, ואילו מהברייתא השניה משמע, שצריך רק שיעור ראשו ורובו — שהן ו' טפחים!?

אלא לאו, שמע מינה, הפירוש הנכון הוא: הא [ברייתא ראשונה], בית שמאי היא, המצריכים שיוכל להכניס שולחנו לתוכה, והא [ברייתא שניה], בית הלל היא, שלא

הצריכו אלא כדי ראשו ורובו, ומבואר שנחלקו בית שמאי ובית הלל בשיעור סוכה קטנה.

ואמר מר זוטרא: מתניתין [להלן דף כח א] נמי דיקא, שנחלקו בשיעור סוכה קטנה. מדקתני: בית שמאי "פוסלין" ובית הלל "מכשירין".

ואם איתא שנחלקו בסוכה גדולה דוקא, בית שמאי אומרים לא יצא ידי חובתו, ובית הלל אומרים יצא ידי חובתו מיבעי ליה לתנא לומר, ולא יתכן לשנות לשון פסול והכשר, שהרי הסוכה עצמה ודאי כשרה!?

ומקשה הגמרא: ואלא, אם נחלקו בסוכה קטנה, קשיא לשון המשנה: "מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית" — מלשון זו מדוייק, שבסוכה גדולה נחלקו, וכפי שנתבאר!?

ומפרשינן: לעולם, בתרתי פליגי בית שמאי ובית הלל.

פליגי בשיעור סוכה קטנה, ופליגי נמי בסוכה גדולה — האם חשו חכמים שמא ימשך אחר שולחנו.⁽²⁷⁾

בעינן", ודי בסוכה הרחבה שבעה טפחים. ואין להקשות לפי זה, לשיטת רבי יהודה במשנה, הסובר שסוכה שהיא גבוהה מעשרים אמה כשרה, ומבאר הגמרא להלן ז ב, דסבר "סוכה דירת קבע בעינן", ואף על פי כן מכשיר רבי יהודה סוכה הרחבה שבעה טפחים! משום שאין גדר הקבע הנצרך בסוכה מוסכם לדעת כולם. [ועיין מה שכתב בזה הרמב"ן במלחמות].

27. הרי"ף [דף יג א מדפי הרי"ף], פסק כבית

26. בשו"ת חכם צבי סימן צד כתב: לדעת רבי צריך שתהיה ראויה הסוכה גם לאכילה וגם לשינה. ולפיכך הצריך רבי שתהיה הסוכה רחבה ארבע אמות, הואיל וזהו המקום הנצרך לאדם לשינה. ולדעת רבנן, לא צריך שתהיה הסוכה ראויה לשינה, ודי בכך שהיא ראויה לאכילה. אכן בפשטות הצריך רבי סוכה שרוחבה ארבע אמות מטעם אחר, לדעת רבי "סוכה דירת קבע בעינן", [כמבואר להלן ז ב], ודירין של קבע הן דוקא בארבע אמות כמו שמצינו לגבי מזוזה. ולדעת רבנן "סוכה דירת עראי

דנה הגמרא: מאן תנא להא דתנו רבנן:

בית שאין בו שטח של ארבע אמות על ארבע אמות, פטור מן המזוזה, (28) משום דכתיב [דברים יא כ]: "וכתבתם על מזוזות ביתך", וכל שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות אינו קרוי "בית", שכן שיעור בית הראוי לדירין הוא ארבע אמות. (29)

וחסורא מיחסרא, והכי קתני: מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, בית שמאי אומרים לא יצא, ובית הלל אומרים יצא. [וזהו המחלוקת בסוכה גדולה].

וסוכה שאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו בלבד [שהן שישה טפחים], בית שמאי פוסלין, ובית הלל מכשירין.

לפי שאינה קרויה סוכה, היות ואינה ראויה לדירין. ועיין הרחבת הדברים בליקוט מפרשים.

28. כתב הרמב"ם [מזוזה פרק ו הלכה ב]: בית שאינו רחב ארבע אמות על ארבע אמות ממש, אלא שיש בו שטח כדי לרבע ארבע על ארבע, חייב במזוזה. כלומר, אם אפשר לעשות משטח הבית ד' אמות על ד' אמות, וכגון שהיה צר וארוך הרבה, הרי הוא חייב במזוזה.

והרא"ש [הלכות מזוזה סימן טז] חלק על הרמב"ם בזה, וסבר, שאין הבית חייב במזוזה עד שיהיה רחב ד' אמות על ד' אמות ממש. והטעם, לפי שאף אם יש בו כדי לרבע ארבע אמות, עדיין אינו ראוי לדירה, שכן אין אדם דר במקום צר כל כך. [ובטעמו של הרמב"ם, ראה בית יוסף יו"ד סימן רפ"ו, שאם יש בו כדי לרבע ד' נחשב ראוי לדירה]. וראה חתם סופר יו"ד סימן רפ, ובחזון איש אורח חיים סימן ק ס"ק כח.

29. במסכת יומא דף י נתבאר שלדעת רבי יהודה במשנתנו המכשיר סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה, סוכה דירת קבע בעיניו, כלומר, צריך שתהיה הסוכה ראויה לדירין של קבע. ולפיכך סבר רבי יהודה שסוכת החג בחג חייבת במזוזה, לפי שדירת קבע היא. ולכאורה, כיון שלא הצריך רבי יהודה שתהיה סוכת החג רחבה

שמאי, בין בסוכה גדולה, ובין בסוכה קטנה. וטעמו הוא, משום שיש לחוש שמא ימשך אחר שולחנו. ומבואר בדבריו, דבין בסוכה קטנה, ובין בסוכה גדולה, מדאורייתא הסוכה כשרה, ורק חכמים תקנו, שלא ישב בסוכה זו שמא ימשך אחר שולחנו.

ובעל המאור פסק כבית שמאי בסוכה קטנה, כיון שאינה ראויה לדירה, ופסולה מדאורייתא, ואילו בסוכה גדולה פסק כבית הלל, דסבר שאין לחוש שמא ימשך אחר שולחנו. וכן כתב הר"ן שם, בטעם הפסול בסוכה קטנה, "דקצת קביעותא בעינן, שתהא מחזקת ראשו רובו ושולחנו, דאי לאו דירה סרוחה היא". ומבואר, שסוכה קטנה פסולה לפי שאינה ראויה לדירה, שלא כשיטת הרי"ף שפירש גם בסוכה קטנה שהפסול הוא משום דחיישינן שמא ימשך אחר שולחנו.

ובשו"ת בית הלוי [סימן נג ס"ק א] כתב, שלדעת הרי"ף, סוכה הרחבה שישה טפחים הפתוחה לסוכה גדולה, כשרה, משום שאין לחוש שמא ימשך חוץ לסוכה. וכן סוכה הרחבה שישה טפחים שיוצא ממנה "פסל" [סכך כשר שאין לו הכשר מחיצות, שמתר לשבת תחתיו אם נמשך מסוכה כשרה כמבואר להלן יט א, משום שנחשב הוא כחלק מן הסוכה], אף היא כשרה מאותו הטעם.

ואילו לדעת בעל המאור סוכה זו פסולה,

ופטור מן מצות עשיית מעקה.⁽³⁰⁾

ואינו מטמא בנגעים [נגעי בתים], דכתיב [ויקרא יד לה] "ובא אשר לו הבית", וזה אינו קרוי בית.

ואינו נחלט בכתי ערי חומה, דכתיב [ויקרא כה כט] "ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה, והיתה גאולתו עד תום שנת ממכרו, ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה, וקם הבית אשר בעיר אשר לא [לו] חומה לצמיתות לקונה אותו לדורותיו".

וזה אינו קרוי בית, ולפיכך אינו נחלט לקונה אותו, אלא פודהו לעולם כדין מוכר קרקע.

ואין חוזרין עליו מעורכי המלחמה שנאמר, "מי האיש אשר בנה בית חדש ילך וישוב לביתו". וזה אינו קרוי בית.

ואין מערבין בו עירובי חצירות. מדין תורה, אין להוציא בשבת חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים. ותקנו חכמים, שלא להוציא חפץ אפילו מרשות היחיד אחת לרשות היחיד אחרת, ואפילו לא מהבית אל חצר משותפת של כמה דיירי בתים, אלא אם כן יערבו יחד את כל הרשויות ויעשו רשות אחת.

ודבר זה נעשה על ידי שיאספו מכל בית מעט פת, ויתנום באחד הבתים, שאז נחשב הדבר כאילו דרים כולם באותו הבית, והחצר המשותפת נחשבת כחצר של כל דיירי הבית ההוא. ובית שאין בו ארבע אמות, אינו צריך לתת פת להשתתף בשיתוף חצרות, לפי שאינו קרוי בית.

ואין משתתפין בו שיתופי מבואות.

תיקנו חכמים שכל בני החצירות הפתוחות למבוי סתום [שהוא סימטא המובילה אל רשות הרבים, והסימטא מוקפת משלשת צידיה בחצירות ובבתים, ורק ראשה, מצד הרביעי פתוח לרשות הרבים], שיהיו חייבים כל בני המבוי להשתתף בפת ולהניחה באחת החצירות כדי שיוכלו לטלטל במבוי ומן החצירות למבוי.

ואם בית זה שאין בו ארבע על ארבע היה פתוח לחצר הפתוחה למבוי, הוא אינו צריך להשתתף בפת כדי להתיר להוציא ממנו דבר בשבת למבוי.

ואין מניחין בו את עירוב החצר לאחר שגבו אותו מדרי החצר, כיון שאינו ראוי לדירה.

30. בדין "מעקה" נאמרו שתי הלכות: א. "ועשית מעקה לגגך", ב. "לא תשים דמים בביתך", והיינו, שיש לו לאדם להרחיק מביתו כל מכשול כגון כלב רע וכדומה. ויש לתמוה, אף אם בית שאין בו ד' אמות אינו בית, ואינו נכלל בעשה ד"ועשית מעקה לגגך", מכל מקום יתחייב במעקה מחמת הלאו של "לא תשים דמים בביתך"!!

ארבע אמות, על כרחך שכן הוא הדין גם בסוכה שאינה רחבה יותר מ'ז' טפחים על ז' טפחים. ואף שבית שאינו רחב ארבע אמות פטור ממזוזה, כיון שהחשיבה בכך שיחדה לסוכת החג, נידונת היא כבית שיש בו ארבע אמות. ולפיכך סבר רבי יהודה, שדוקא בחג חייבת סוכה זו במזוזה, ולאחריו פטורה.